

noiden — miesten puhetta. [Vieras.] Tuo tänne vähän — vettä. [Puhdas.] Paavo pesi kätensä — vedessä. [Puhdas.]

Harjoitus 3. Etsi adjektiiviset attribuutit 18 kpleen 2 harjoituksesta.

101. Sain kirjeen **lautamies Häkkiseltä.** Tunnelko **tuomari Tuomosen?**

Pojan kirja on rikki. Järven laineet loiskivat. Pohjoisosa Suomenmaata on harvaan asuttua. Osa väestä hukkuu mereen.

Sain kirjeen pitäjän **lautamieheltä Häkkiseltä.** Oletko käynyt Suomen **pääkaupungissa Helsingissä?** Oletko käynyt Helsingissä, Suomen **pääkaupungissa?** Helsinki, Suomen **pääkaupunki, on Suomenlahden rannalla.**

Substantiivin attribuuttina on usein toinen substantiivi.

Toisinaan substantiivinenkin attribuutti taipuu s a m a s s a sijassa kuin sen pääsanana; jos se silloin on pääsanansa jäljessä, niin se kirjoituksessa erotetaan pääsanastaan (ja seuraavista saman lauseen sanoista) pilkulla.

Harjoitus 1. Täydennä seuraavat lauseet niin, että kunkin eris nimen eteen panet jonkin arvonimistä: pastori, kirkkoherra, lautamies, suutarimestari, koneenkäyttäjä.

Tämä kirje on menevä Pynniselle. Oletko kuullut Koistisen saarnaa? Tuo talo on Lauri Matikaisen. Rahat lähetin Tuomo Siuralle. Tunnetko Pekka Karhun?

Harjoitus 2. Täydennä seuraavat lauseet genetiivissä olevalla substantiivisella attribuutilla käyttämällä sulkujen välissä olevia sanoja.

Metsä on — asuntona. [Petoeläin.] Siellä ovat — — — pesät. [Karhu, susi, kettu.] — pesät ovat puissa. [Lintu.] Metsässä asuu vikkela oravakin. — ruokana ovat kävyt. [Orava.] — asuntona on talli. [Hevonen.] — majana on navetta. [Lehmä.] — villasta kudotaan lankaa. [Lammas.]

Harjoitus 3. Etsi attribuutit seuraavasta. Minkälaisia sanoja ne ovat? Missä sijoissa ne ovat? Huomaa pilkut pääsanana ja attribuutin välillä.

Tiedätkö, kuka on suomalaisen kirjallisuuden perustaja? Hän ei ollut suurta sukua. Kalastajan poika hän vain oli, kotoisin Suomenlahden rannalta; hänen nimensä oli Mikael. Palavan halunsa vuoksi hän pääsi kouluun, ja kun hän oli ahkera, innokas oppilas, niin hän koulussa hyvin edistyi. Hän aloitti koulunkäyntinsä Viipurissa, mutta

sai sitten jatkaa Turussa, Suomen silloisessa pääkaupungissa, ja vihdoin Saksan kaupungissa Wittenbergissä. Jo Wittenbergissä hän alkoi suomeksi kääntää uutta testamenttia. Kun hän palasi kotiin, niin hän kohta tahtoi painattaa suomenkielisen uuden testamentin ja osia vanhastakin testamentista. Se oli suuri ja vaivalloinen työ; jo painattamiseen kului pitkä aika, kun kirjapainoa ei ollut lähempänä kuin Tukholmassa, Ruotsin pääkaupungissa. Silloin Mikael arveli, että olisi hyvä saada sillä välin pieniä kirjoja valmiiksi. Sentähden hän ensiksi kirjoitti suomalaisen aapiskirjan. Vielä hän toimitti toisen kirjan: laajan suomenkielisen rukouskirjan. Sen jälkeen tuli sitten uusi testamentti, se kirja, joka on kallein aarre tässä maailmassa, sekä muita pienempiä suomalaisia kirjoja. Uuden testamentin Mikael sai — niin kerrotaan — omin käsin antaa Kustaa Vaasalle, Ruotsin ja Suomen kuninkaalle.

Tahdotko vielä Mikaelista kuulla? Jos niin tahdot, niin tiedä sitten, että hän lopulta tuli piispaksi Turun kaupunkiin. Tiedä myöskin, että jokainen suomalainen häntä muistaa rakkaudella. Jos joku kysyy: »Kuka on toimittanut ensimmäisen suomalaisen kirjan?» niin pitää jokaisen Suomen pojan ja tytön osata vastata: »Sen teki piispa Mikael Agricola, köyhän kalastajan poika.»

Harjoitus 4. Mistä puuttuvat pilkut seuraavassa?

Ruotsin ja Suomen kuningas Kustaa Vaasa pani uskonpuhdistuksen valtakunnassansa toimeen. Pian tuli Jumalan pyhä sana Suomeenkin. Lutherin oppilaat sen tänne toivat. Pietari Särkilahti nuori suomalainen maisteri oli käynyt oppia Lutherin kaupungissa Wittenbergissä ja alkoi saarnata hänen oppiansa Turussa Suomen silloisessa pääkaupungissa.

Harjoitus 5. Muuta seuraava niin, että panet attribuutin substantiivin jälkeen. Huomaa silloin pilkut.

Rikas kauppias Pulkkinen matkusti useissa kaupungeissa. Ensimmäkin hän kävi Suomen vilkkaimmassa tehdaskaupungissa Tampereella. Sitten hän matkusti tunnettuun suomalaiseen koulukaupunkiin Jyväskylään. Jyväskylästä hän matkusti komeassa höyrylaivassa Suomessa tuohon nopeasti edistyvään kaupunkiin Lahteen. Vielä hän kävi maamme puutavaraliikkeen keskuksessa Kotkassa. Laivassa hän matkusti muistoistaan ja kylpylaitoksestaan ylpeilevään pikkukaupunkiin Savonlinnaan. Snellmanin kaupungin Kuopion kautta hän vihdoin saapui kotiinsa.

102. Mies löi koiraa. Renki tekee rekeä. Poika juotti hevosen. Kettu pelti karhun. Kissa vei hiiren. Minä annan sinulle kirjan.

Jos esim. äiti sanoisi sinulle: »Koska olet ollut ahkera, niin minä annan sinulle —», niin luultavasti et oikein tyytyisi, ennenkuin hän sanoisi, mitä hän sinulle aikoo antaa. Samoin jos joku sanoisi: »Mies löi», ei se olisi mikään täydellinen ajatus, vaan olisi lisäksi sanottava, mitä lyöminen kohtasi.

On useita verbejä, joiden ohessa, täydellisen ajatuksen ilmaisemiseksi, on mainittava se esine, jota verbin toiminta kohtaa.

Sitä määräystä, joka ilmoittaa esineen, jota tekeminen kontaa, sanotaan **objektiksi (kohteeksi)**.

Verbejä, joiden määräyksenä objektia käytetään, sanotaan **transitiivisiksi (kohteellisiksi)**. Verbit, jotka eivät tämmöistä määräystä kaipaa eivätkä suvaitse, ovat **intransitiivisiä (kohteettomia)**.

103. *Poika lauloi laulun. Poika lauloi.*
Mies söi kalan. Mies söi.

Useita verbejä voidaan käyttää sekä transitiivisesti että **intransitiivisesti**.

Harjoitus 1. Täydennä seuraava käyttämällä objektina sanaa *pata*:
Äiti pani — tulelle. »Pani — tulelle», sanoi äiti Liisalle. Kohta — pantiin tulelle. »Mene nyt nostamaan — tulelta», sanoi taaskin äitini. »Minä en yksin jaksa — nostaa», sanoi Liisa. Pojat tulivat ja nostivat — yhdessä Liisan kanssa.

Harjoitus 2. Täydennä seuraava sopivilla objekteilla.
Tyttö lakaisee —. Mies kyntää —. Äiti lypsää —. Isä ajaa —. Vanhemmat rakastavat —. Lapset poimivat —. Liisa leipoo —. Matti veistää —. Elli keritsee —. Hevonen vetää —.

Missä sijoissa objekti on edellä olevien harjoitusten eri lauseissa?

Objektin sijat ovat genetiivi, nominatiivi, partitiivi.

Muistutus. Objektina olevaa genetiiviä tai nominatiivia nimitetään myös **akkusatiiviksi (kohdannoksi)** (vertaa: *pani padan tulelle — padan kytki on musta*).

Hän lunsii minut. Minä näin teidät. Huomaa persoonapronominien **akkusatiivi (minut, sinut, hänet, meidät, teidät, heidät)** ja keksi lauseita, joissa niitä käytät.

104. *Musti haukkuu pihalla. Äsken vielä se makasi pöydän alla. Silloin ajoi renki pihaan. Musti hyökkäsi kiireesti ovesta ulos ja haukkuu nyt kiivaasti. Vieras mies alkaa lyödä ruoskalla Mustia. Hän tahtoo kurittaa koiraa haukkumisesta. Hän on varmaan hyvin julma mies. Eikö se ole kovin julmasti tehty? Vasta nyt hän herkeää, kun isä kovasti kieltää.*

Mitä sanoja määräävät paksummilla kirjaimilla painetut sanat? Mitä ilmoittavat eri määräykset?

Paitsi objektia saattaa verbillä olla muunkinlaisia määräyksiä, jotka ilmoittavat eri seikkoja eli asiansaaroja (esim. paikkaa, aikaa, tapaa, keinoa, syytä). Myös adjektiiveilla ja adverbeilla saattaa olla tällaisia määräyksiä. Yhteisellä nimellä näitä määräyksiä nimitetään adverbiaaleiksi (seikkamääräyksiksi).

Adverbiaali on jokainen verbin määräys, joka ei ole objekti, sekä jokainen adjektiivin tai adverbien määräys.

Adverbiaalia ilmaistaan eri sijamuodoilla tai adverbeilla taikka sijamuodoilla yhdessä post- tai preposition kanssa.

Harjoitus 1. Etsi adverbiaalit seuraavasta.

Hevonen.

Oli kerran eräässä talossa hyvin vanha ja vaivainen hevonen. Varsinkin olivat hevosen hampaat kovin huonot, niin ettei se voinut syödä heiniä eikä kurojakaan. Olisi luullut, että se olisi ollut hyvin laiha ja heikko; mutta laiha se ei ollut. Päinvastoin se oli erittäin hyvässä lihassa ja iloisella mielellä. Isännän mielestä tämä oli perin kummallista. Hän rupesi hevosta tarkkailemaan. Ja mitä hän näki! Nuoret hevoset, jotka seisoivat hevosen vieressä, pureksivat terävillä, voimakkailla hampaillaan sekä heinät että kaurat hienoiksi ja asettivat ne seimeen vanhuksen eteen.

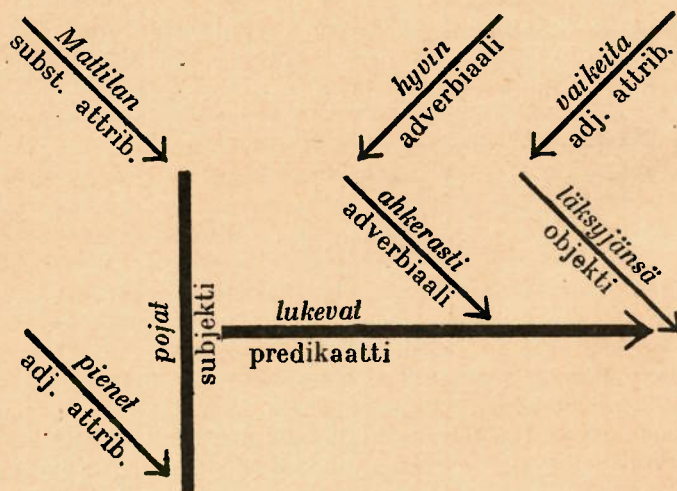
Harjoitus 2. Lisää seuraaviin virkkeihin jokin adverbiaali.

Ukko kävelee. Poika istui. Pojat luistelevat. Isä tulee. Mikko hakkaa puita. Äiti kutoo kangasta. Hän on armelias. Hän tekee työtä ahkerasti. Sisko oli sairaana.

105. Huomaa sellaiset lauseet kuin: *Sisko on sairaana. Sisko tulee sairaaksi.* Näissä voidaan katsoa *sairaana, sairaaksi* verbin adverbiaaliksi (joka ilmoittaa tilaa). Niitä voi myös katsoa määräyksiksi, jotka verbin avulla omistetaan subjektille, siis predikaatintäytteiksi eli predikaatiiveiksi, ja niitä sanotaankin sen vuoksi predikaatiivadverbiaaleiksi.

Lauseiden jäsentämisestä.

106. Lauseenosien keskinäisiä suhteita voidaan havainnollistaa piirroksen avulla. Jos merkitsemme subjektin paksulla pystysuoralla viivalla, predikaatin siitä lähtevällä paksulla vaakasuoralla viivalla, kumpaisenkin määräykset niihin vinosti suuntautuvilla ohuemilla viivoilla sekä määräysten määräykset taas niihin suuntautuvilla viivoilla, saa esim. lause *Mattilan pienet pojat lukivat hyvin ahkerasti vaikeita läksyjänsä* seuraavan kaavan:

Piirros osoittaa ensinnäkin, että lauseen subjektiossa, s.o. subjekti kaikkine määräyksineen, kuuluu: *Mattilan pienet pojat*, ja predikaattiossa, s.o. predikaatti kaikkine määräyksineen ja määräysten määräyksineen: *lukevat hyvin ahkerasti vaikeita läksyjänsä*. Tässä predikaattiosassa taas edelleen voidaan erottaa objekti-ilmaus, s.o. objektisana määräyksineen, ja adverbiaali-

ilmaus, s.o. adverbiaalisana määräyksineen. Näissä sanaliitoissa voidaan sitten edelleen jatkaa jäsentämistä yksityisiin sanoihin saakka: subjektiosassa on runkona *pojat*, ja sillä on subst.-attribuuttina *Maitilan* sekä adj.-attribuuttina *pienet* j.n.e.

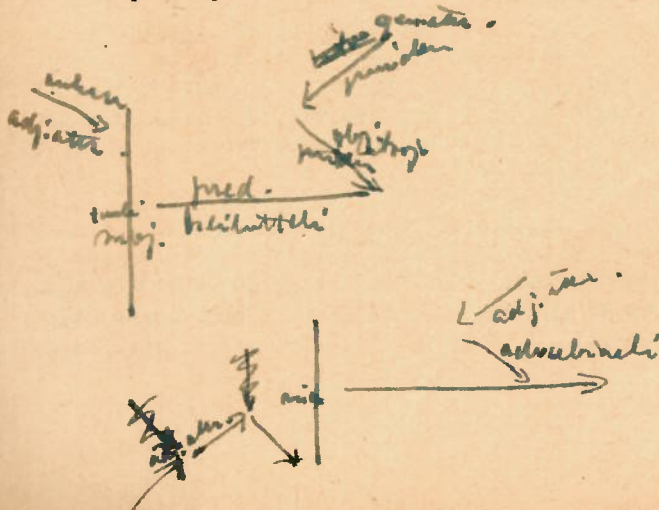
Lauseita jäsenettäessä onkin aina tarkattava näitä suurempia sanaliittoja, ensin subjektiosaa ja predikaattiosaa, sen jälkeen niihin sisältyviä mahdollisia pienempiä sanaliittoja ja lopuksi yksityisiä sanoja, sillä vain sellainen menettely antaa kokonaiskuvan lauserakenteesta ja kunkin määräyksen suhteellisesta tärkeydestä.

Harjoitus 1. Esitä piirroksen avulla seuraavat virkkeet. (Huom. Predikatiivi voidaan esittää predikaatin irrallisena jatkona olevalla viivalla. Subjektia, joka sisältyy predikaattiin, ei merkitä.)

Ankara tuuli heilutteli puiden latvoja. Tuossa suuressa kivitalossa asuu monenlaista väkeä. Ostin itselleni uuden hatun. Huomenna lähdetään kaupungissa käymään. Mikä tämän syksyn kirja on mielestäsi hauskin? Tuossa pienessä mökissä asuva mies elää kovassa puutteessa.

Harjoitus 2. Sanomalehtien otsikot ovat tavallisesti sanaliittoihin jäseneltyjä lauseita (predikaattiverbi tosin useinkin on jäänyt ilmi-panematta), esim. seuraavaan tapaan: *Maamme talouselämässä — voimakasta nousua*. Ensimmäinen osa on ilmi-panemattomaan predikaattiin (*on* tai *ilmenee*) liittyvä adverbiaali-ilmaus, jälkimmäinen subjekti-ilmaus. Adverbiaali-ilmauksessa voidaan edelleen erottaa varsinainen adverbiaalisana ja sitä määräävä subst.-attribuutti, subjekti-ilmauksessa voidaan erottaa varsinainen subjektisana ja sitä määräävä adj.-attribuutti.

Poimi sanomalehdistä otsikkoja, selitä, minkälaisia ilmauksia niiden eri riveillä olevat sanaliitot pääsanaansa katsoen ovat, sekä jäsennä ne edelleen pienempiin osiinsa.

Neljäs oppijakso.

Verbin taivutus.

Persoonamuodot.

107. Minä saa n kirjan.	Minä lähde n pois.
Sinäkö sen saa t?	Sinä lähde t kottiin.
Lauri saa l. saa pi sen.	Isä lähte e pois.
Me saa mme lupaa.	Me lähde mme kylään.
Te saa tte kirjoja.	Te lähde tte kirkkoon.
Pojat saa vat rahaa.	He lähte vät mäelle.

Persoonamuotoja erottavat toisistaan persoonapäätteet (tekijäpäätteet). Yksikön 1:sen persoonan pääte on **n**, 2:sen **t**, monikon 1:sen **mme**, 2:sen **tte**, 3:nnen **vat**, **vät**. Yksikön 3:s persoona on joko p ä ä t t e e t ö n (*saa*) tai on sen päätteenä loppuvokaalin p i d e n t y m ä (*lähtee*); toisinaan on päätteenä **pi**.

Harjoitus. Keksi lauseita, joissa käytät eri persoonamuodoissa sanoja: istuu, puree, tulee, tekee, vetää, kaatuu. — Muista käyttää monikollisen subjektin ohessa monikollista persoonamuotoa (*pojat tulevat*, eikä: *pojat tulee*, niinkuin usein sanotaan jokapäiväisessä puheessa). Huomaa myös *me menemme* (eikä: *me mennään*, niinkuin puhekielessä). — Ns. yksipersonaisilla verbeillä täytyy, pitää, tulee, sopii, kelpaa, onnistuu on vain yksikön 3:s persoona. On siis sanottava esim.: *minun* (sinun, hänen, meidän, teidän, heidän) *täytyi* (ei: *minä läydyin j.n.e.*).

Yksinäistempukset.

108. Poika istuu tuolilla.	Äsken poika istui penkillä.
Huomenna isä lähtee kaupunkiin.	Eilen isä lähti kaupunkiin.

Kertaa 38 kple.

Mitä aikaa ilmoittavat muodot *istuu, lähtee*? Mitä aikaa muodot *istui, lähti*?

Yksinäisiä muotoja sisältäviä tempuksia (aikaluokkia) eli yksinäistempuksia on suomen kielessä kaksi: preesens (kestämä), joka ilmoittaa, että jotakin tapahtuu (siis menemätöntä, s.o. nyky- tai tulevaa aikaa), sekä imperfekti (kertoma), joka ilmoittaa, että jotakin tapahtui (sillä siis kerromme menneen ajan tapauksia).

Harjoitus. Etsi seuraavasta preesensin ja imperfektin muodot.

Kyyhkysen kujerrus.

Kyyhkysellä ja kanalla oli pesänsä kummallakin, mutta kyyhkysellä oli kymmenen muna, kanalla vain kaksi. Kana alkoi vietellä kyyhkystä tekemään vaihtokauppaa. Tämä suostui siihen, antoi kanalle ne kymmenen muna pesästensä ja otti kanan kaksi muna itsellensä. Kohta havaitsi kyyhkynen kuitenkin, että hän kanan viettelyksestä joutui vahinkoon, ja alkoi tyhmää kauppaansa katua. Tätä suree ja valittaa hän tänäänkin vielä, sillä niin pian kuin hänen äänensä kuulet, koskee tämä murheellinen valitus korvaasi:

»Kyy, kyy, kymmenen muna
minä vaivainen vaihdoin kanan kahteen munaan.»

109. *Minä lue|n. Poika luke|e. Tytöt laula|vat. Koira makaa. Lehmät makaa|vat. Me makaa|mmme. Minä huuda|n. Pojat huula|vat.*

Preesensin muodoissa persoonapäätteet ovat sanavartalon jäljessä. Yks. 3:n persoonan päätteenä on loppuvokaalin pidentymä, milloin se on mahdollinen.

Harjoitus 1. Täydennä seuraavat esimerkit preesensin muodoilla.

Minä — teitä tulemaan meille. [Pyytää.] Me — veneessä ja —.
[Istuu, onkii.] Te — kalat järvestä. [Vetää.] Kuka tahtoo tulla?
Minä —. [Tahtoo.] Lapset — kelkkaa perässään. [Vetää.] Me — puuroa.
[Keittää.] Minä — teille hyvät onget. [Hankkii.] Siitä minä sinua —.
[Kiittää.] Minä — pallon. [Viskaa.] Pojat —. [Viskaa.]

Harjoitus 2. Muuta seuraava niin, että yksiköllisen predikaatin ja subjektin sijasta käytät monikkoa.